

FOTO: RADOŠLAV BERNAT IX, ARCHIV NÁRODNÍHO ARCHIVU ZK

PhDr. Denko Čumlivski je dlouholetým odborným správcem řady významných archivních fondů Národního archivu, zejména Archivu České koruny, dále Kapituly vyšehradské nebo Archivu pražského arcibiskupství. Zabývá se především obdobími středověku a ranného novověku.

Výstava unikátních dokumentů Národního archivu

Král Jiří politikou žil

V blíže nezaznamenaný den, po 23. a před 27. červencem 1464, dohotovili a zpečetili v městě Rouenu kancléř, sekretář a další rádci francouzského krále Ludvíka XI. dvě vyhotovení smlouvy mezi svým panovníkem a českým králem Jiřím, píše ve svém pojednání archivář a historik Denko Čumlivski, dlouholetý správce archivního fondu Archiv České koruny.

Zuzana Pacinová

Právě roku 1464 vyslal český král Jiří z Poděbrad poselstvo k francouzskému králi Ludvíkovi XI. v souvislosti s návrhem mírové organizace evropských křesťanských panovníků. Návrh mírového projektu byl pod tlakem papežské kurie doslova smeten se stolu. Došlo však k obnovení přátelských a spojeneckých smluv uzavřených dříve mezi českými a francouzskými králi. K výročí 550 let od této události pořádá Národní archiv ve dnech 25.-29. září v budově svého sídla v Praze 4, Na Chodovci, výstavu vybraných unikátních středověkých listin a dokumentů, které doslova prošly rukama samotného krále Jiřího, jeho sekretářů i vynikajících zahraničních poradců. Ústřední listinou výstavy je přátelská a spojenecká smlouva českého krále Jiřího s francouzským králem Ludvíkem XI., datovaná 18. července 1464 z Dieppe v Normandii.

Návštěvníky expozice možná napadne otázka, jakou cenu má originál smlouvy z Dieppe a dalších listin?

Je nevyčíslitelná, právě jako například cena korunovačních klenotů. I když u nich můžete stanovit alespoň materiální cenu. Historická a umělecká hodnota se vůbec stanovit nedá, stejně jako hodnota celého Archivu České koruny, který má více než 2 500 listin. Jsou to dějiny českého státu od dvanáctého století, v těch nejvýznamnějších dokumentech, jejichž příjemci byli držitelé státní moci, ať už králové nebo později stavové. A posuzovat cenu kůže pergamenu nebo včelího vosku pečeti? To by bylo zavádějící. Ve vztahu k Jiřímu z Poděbrad ovšem v korunním archivu zdaleka nejsou všechny listiny, se kterými pracoval. Řada z nich se tam již nedostala. Zvláště po roce 1464, poté, kdy se situace pro český stát i kališníky velice zostříla. V prosinci 1466 dal papež Pavel II. krále Jiřího do klatby, prohlásil ho za

nenapravitelného kacíře a sesadil ho z trůnu. V roce 1467 pak byla vyhlášena křížová válka proti Čechům. Některé listiny skončily v archivu minstrberských knížat, přímých potomků krále Jiřího. Za Vladislava Jagellonského a druhého českého krále Matyáše Korvína, ve zmatku a neustálé válce nikoho nenapadlo dokumenty odvézt na Karlštejn a tam je uložit. Nemáme tak řadu důležitých listin, například smlouvy s uherským králem Matyášem Korvínem nebo papežské buly, které se Jiřího týkaly a které jistě obdržel. Stejně tak se na území České republiky nenachází ani jediný původní opis textu mírového projektu. Jeden opis z roku 1463, nejcennější z nich, bude poprvé v reprodukci prezentován v celém rozsahu. Byl získán z Varšavy a původně vznikl v kanceláři Kazimíra IV., v registru, kam se zapisovaly dokumenty, které do kanceláře došly. Nyní je uložen v Archiwum Glowne Akt Dawnych. Jedná se o opis mírového projektu z roku 1463. Písař kanceláře Kazimíra IV. jej nazval Tractatus pacis. Z Francie se podařilo získat tři kvalitní digitální reprodukce listin, které souvisí s přátelskou a mírovou smlouvou z 18. července 1464 z Dieppe. Originály jsou uloženy ve francouzském Národním archivu - Archives Nationales v Paříži. Jedná se o protějšek naší mírové smlouvy, která je podepsaná zástupci francouzského krále (viz obrázek).

Pro francouzskou stranu smlouvu vydali zástupci českého krále, Albrecht Kostka z Postupic, fojt markrabství Lužického a Antonio Marini z Grenoble, který byl autorem mírového projektu. Bude vystavena kopie plné moci krále Jiřího, která byla předložena francouzskému králi a je nyní rovněž uložena v Archives Nationales.

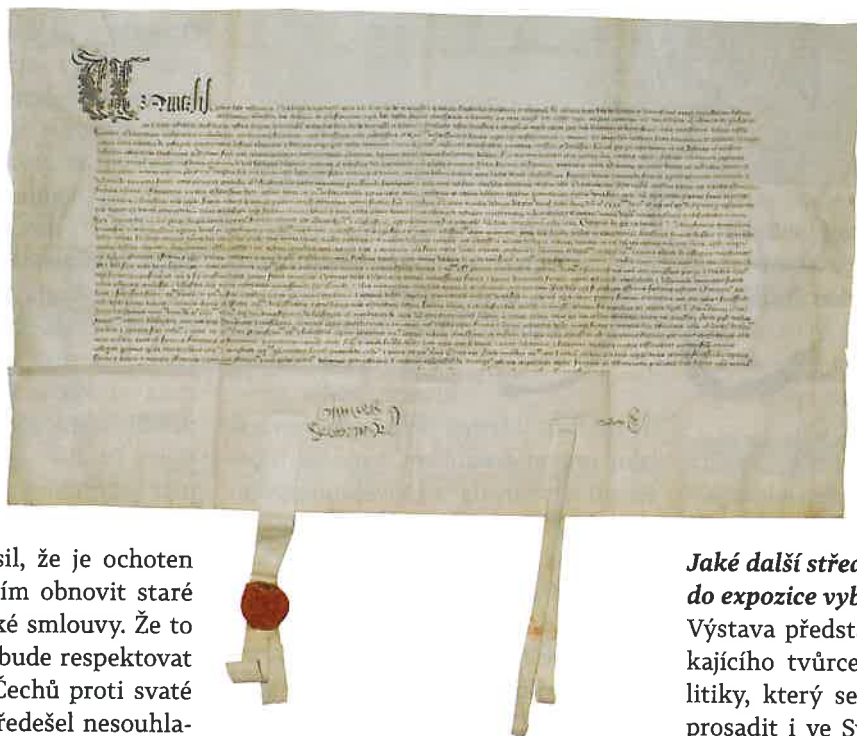
A spolu s ní i kopie zvláštní listiny – takzvaného notářského instrumentu. Francouzský král Ludvík XI. velmi dobře věděl, co se kolem Jiřího děje. Zajistil se tím, že v přítomnosti několika předních členů korunní rady, především biskupů, kteří tam měli hlavní slovo, prohlásil, že je ochoten s českým králem Jiřím obnovit staré spojenecké a přátelské smlouvy. Že to však neznamená, že bude respektovat případná provinění Čechů proti svaté církvi římské. Tím předešel nesouhlasu rady, která vůbec nechtěla uzavřít mírovou smlouvu s králem Jiřím, natož mírový projekt.

UNESCO zařadilo v roce 1964 mírové úsilí Jiřího z Poděbrad mezi události celoevropského významu. Byly Jiříkovy návrhy v Evropě té doby výjimečné či ojedinělé?

Představy o ideálním mírovém soužití států existovaly už dříve a i tento návrh z nich vychází. Byl limitován situací, ve které český stát i král byli. Šlo mu o to, uhájit pravoplatnost přijímání z kalicha. Když v roce 1462 papež Pius II. zrušil kompaktáta, jimiž basilejský koncil legalizoval kalich, Jiří pak veškeré diplomatické úsilí zaměřil k tomu, aby obhájil legalitu kalicha. Šlo by v podstatě o natolik velkou změnu v evropské politice, že by vliv papeže, papežské kurie, ale i císaře byl marginalizován. To znamená, že třeba otázku kalicha a vůbec kališnictví by bylo možné předložit fóru – parlamentu zástupců států, soudnímu dvoru

a kolegiu panovníků a řešit ji mnohem úspěšněji, než kdyby do toho zasahovala nejvyšší duchovní moc. Ve skutečnosti byl ale takový mírový návrh v této době zcela nerealizovatelný.

Mírový projekt počítal se zřízením stálého kongresu delegátů, členěného

na kurie (národy), mezinárodního soudu a rady kongresu, složeného z panovníků. Tento pokus bývá označován za ideového předchůdce Charty OSN a základních dokumentů Evropské Unie.

Návrh projektu byl skutečně velmi smělý, znamenal radikální obrat v evropské politice a v celém politickém uspořádání Evropy. V praxi však bylo nemyslitelné, aby z evropské politiky byly vyřazeny dva její sloupy: papež, papežská kurie a císař. Sám Jiří byl ale k projektu skeptický. Už když jeho poselstvo jelo do Francie, plnou mocí podpořil pouze mírovou smlouvu s francouzským králem, nikoli samotný projekt. Zajistil si tak alespoň „vrabce v hrsti“, se kterým mohl dál počítat ve svém diplomatickém úsilí.

Jak si tedy vysvětlujete, že byl mírový návrh vytvořen?

Byl to jeden z kroků, který Jiří podnikl k obhajobě kalicha a kališnictví, aby zabránil izolaci českého krále i králov-

ství a případně křížové výpravě. Také, aby předešel tomu, aby papežská kurie určovala, jak se má oblast západního křesťanství chovat k českému utrakvismu. Nad králem visel Damoklův meč, který dopadl 23. prosince roku 1466, kdy byl Jiří z Poděbrad prohlášen za kacíře, zbaven trůnu a jeho poddaní zbaveni slibu poslušnosti. Historici a politici novověku byli mírovým návrhem fascinováni, protože velmi souzněl s celoevropskými i celosvětovými tendencemi v devatenáctém a hlavně ve dvacátém století. Projekt nebyl osamocenou aktivitou. Jiří chrlil jeden diplomatický návrh za druhým.

Jaké další středověké listiny byly do expozice vybrány?

Výstava představuje Jiřího jako vynikajícího tvůrce české zahraniční politiky, který se velice rychle dokázal prosadit i ve Svaté říši římské. Proto vystavujeme smlouvu se saskými vévody z roku 1459, kdy se Jiřímu podařilo diplomaticky vyřešit spor, který probíhal desítky let. Na svou stranu se snažil získat také císaře Fridricha III., za Matyáše Korvína provdal svou dceru, velmi dobré vztahy měl s polským králem Kazimírem IV. Když roku 1467 došlo ke křížové výpravě, z okolních panovníků se k ní nikdo nepřidal. Proti Jiřímu se však v Čechách postavila katolická panská opozice a teprve v roce 1468 vstoupil do války uherský král Matyáš Korvín. Další listina ukazuje, že Jiří si brzy dokázal získat vysokou autoritu v říši. Uzavírá dohodu s falckrabím rýnským a vévodou bavorským Ludvíkem o podpoře jeho případné kandidatury na trůn Svaté říše římské.

Jak je o listiny v archivu pečováno?

Byly původně přeloženy a uloženy tak, jak to bylo obvyklé. Nyní jsou rozložené a ukládané podle takzvané Buyitenovy metody. Národní archiv, pro archivní fond Archiv České koruny, vy-

užívá tento systém od roku 1985 jako první v Evropě. Listiny jsou zavěšeny na kovových konstrukcích ve speciálních fóliích, které je chrání jak fyzicky, tak před UV zářením.

Jsou uloženy ve speciálním trezoru o velikosti školní třídy, uvnitř je čtrnáct stupňů Celsia (*plus minus půl stupně*) a padesát pět procent vlhkosti vzduchu. Trezor je i v mezinárodním srovnání velice moderní, čeští archiváři stejný dosud neviděli ani v zahraničí. Jedná se fakticky o podzemní bunkr, který je dimenzován i proti nebezpečím případné války, dopadu budovy na něj. Byl vybudován v roce 1989 a v květnu roku 1990 jej otevíral Václav Havel.

Jak v praxi vznikaly středověké královské listiny, jako je například smlouva z Dieppe?

Přátelská a spojenecká smlouva z Dieppe je produkt francouzské i české královské kanceláře. V čele písařů kanceláře stál protonotář. Písaři byli vysoce vzdělaní a školení lidé, kteří měli speciální znalosti. S královským poselstvem Jiřího z Poděbrad do Francie nepochybně putoval jeden z notářů královské kanceláře, jejímž nejvyšším šéfem byl kancléř. Ten, podobně jako dnes, byl politicky nominovanou osobou, blízkou králi. Vydávání listin znamenalo formu výkonu vlády. Psalo se na pergamen, to znamená vydělanou kůži mladých zvířat. I papír, který se v té době již používal, byl vyroben na bázi hadroviny. Dnes takovému papíru říkáme ruční. Stejně jako pergamen má dlouhou trvanlivost. Od devatenácté-

ho století, kdy se papír začal vyrábět strojově, na bázi dřevité drti, je jeho životnost podstatně nižší. Psalo se inkoustem přiřiznutým husím brkem, podle přes-

ného usu. Listina byla sestavovaná jako právní dokument nejvyšší důležitosti. Ověřovala se přivěšením pečeti vydavatele, v tomto případě to byla královská pečeť. Listy a méně důležité listiny se pečely menší pečeti. Znaková pečeť Jiřího z Poděbrad byla vosková, přivěšovala se na pergamenový nebo textilní proužek, v případě královské pečeti hedvábný proužek, který je zajištěn plikou. (*Plika je spodní část listiny přeložená zpět, aby pečeti držely na listině*). Střed pečeti je z jemného včelího vosku, dobarveného suříkem. Kolem je miska z hrubšího včelího vosku, která chrání vlastní pečeť. Římský král a římský císař, benátský dóže a papež používali kovové pečeti, kterým se říká bula. Nádhernou ukázkou je zlatá bula římského císaře Fridricha III. na listině, kterou vydal pro Jiřího z Poděbrad v prosinci 1462 (*viz obrázek nahoře*) a která znamenala polepšení práv ze Zlaté buly sicilské. Vydání této listiny má barvitou historii, poněvadž mu předcházel vojenský zásah Jiřího ve Vídni, jeho útok na vídeňské hradby a umožnění důstojného odchodu císaři z obležení.

Můžete popsat historii vzniku vzácného fondu Archiv České koruny, který je od roku 1988 národní kulturní památkou České republiky?

Jeho základní část, korunní archiv, je středověký soubor listin, jejichž pří-

jemci byli držitelé moci ve státě, čeští králové, a od patnáctého století i čeští stavové. Byl to výběr nejdůležitějších listin, které dostávali. Nejstarší z nich je listina vydaná v lednu roku 1158 Fridrichem I. pro českého krále Vladislava. Další z mnoha velmi cenných listin je Zlatá bula sicilská z 26. září 1212, kterou vydal Fridrich II. pro Přemysla Otakara I. Základ korunního archivu tvoří rodový archiv přemyslovské dynastie. Král Jan Lucemburský archiv rekonstruoval po období zmatků souvisejících se zavražděním krále Václava III. v Oloumouci. Od jeho doby se do archivu dostávalo více důležitých listin. Vrcholem rozvoje archivu se pak stala éra Karla IV. Součástí státního pokladu České koruny byl také Archiv České koruny, k pokladu patřila i koruna sv. Václava, kterou dal Karel IV. pořídit jako ozdabu lebky sv. Václava. Karel IV. dal také vytvořit první kopii korunního archivu, který se však nedochoval, a ustanovil také prvního archiváře. Archiv byl uložen v sakristii při katedrále sv. Víta, těsně vedle kaple sv. Václava. Během husitské revoluce odvezl král Zikmund archiv do Vídně. Po korunovaci Ladislava Pohrobka dal zemský správce Jiří z Poděbrad vojensky obsadit Karlštejn a získal tak kontrolu nad korunovačními klenoty i korunním archivem. Jiří až do své smrti udržel nad archivem osobní kontrolu. Po jeho smrti spravoval archiv král s radou stavů, roku 1500 přebírají archiv pod svou kontrolu stavové a až do bitvy na Bílé hoře zůstává archivem stavovským. Po Bílé hoře ztratil Karlštejn svou funkci a archiv byl odvezen do Prahy. Jak poklesl význam českého státu, současně s tím poklesl i význam korunního archivu. Za vlády Marie Terezie, roku 1750, bylo jádro historického korunního archivu odvezeno do Vídně. Roku 1920, kdy Československá republika patřila k vítězným mocnostem I. světové války, se korunní archiv vrátil z Vídně zpět do Prahy. Listiny se pak spojily v Archiv země české v budově Národního muzea. Dnes je korunní archiv základem, a spolu s dalšími mnoha listinami tvoří archivní fond Archiv České koruny, národní kulturní památky České republiky, který je součástí Národního archivu. ■

Secuntur Articuli in eodem fctō Tractatus paciis toti x̄antati fiende. Regi polome missi :

Serenissimo ac Potentissimo Regi polome. per me
Indignū Consiliariū et oratoreū Jāmsp̄m Regis
Bohemie

... „slibujeme, že pro žádné neshody, pro žádné stížnosti anebo pře, vzájemně nesáhneme po zbraních, aniž komu našim jménem po nich sáhnouti dovolíme, ale že spíše budeme podporovati podle obsahu a smyslu níže psaných ustanovení jeden druhého proti každému žijícímu člověku, který by nás anebo někoho z nás se pokoušel holým skutkem a bez řádného rozhodnutí nepřátelsky napadnouti” ...

Začátek textu mírového projektu, opis pořizený roku 1463

Tractatus paciis

Z iniciativy krále Jiřího ve spolupráci s jeho zahraničním poradcem Antoniem Marinim z Grenoblu vznikl návrh spolku evropských vládců, který mimo jiné počítal se sněmem panovníků, stále zasedajícím kongresem i právním dvorem.

... „se usnášíme, že společným rozhodnutím celého našeho shromáždění anebo jeho většiny má se stanoviti, kdy bude vhodně napadnouti nepřitele, jakými pozemními a námořními sbory se má vésti válka, pod kterými vojevůdci, jakých strojů se má užítí a na kterém místě se mají shromážditi všechna pozemní vojska, jež potáhnou dále proti Turkům” ...

... „rozhodli jsme se - vytvořit takový svaz spolenectví, míru, bratrství a svornosti, jenž by pro úctu k Bohu a pro zachování víry neotřesitelně trval a jenž by pro nás, dědice a budoucí naše nástupce pro věčné časy trval ve formě, jak dále následuje” ...

in antiquo iam ab inferis re
atenu nam piam recognosce
omnis orbis piane religio
equid p̄cipue Verum ubi p̄
gimo p̄cedere hoim tantū
plano rikuo et dme romones subingant . et in

... „rozhodli jsme se především zřídit jakési obecné konsistorium, jež by ve jménu nás všech a celého našeho shromáždění zasedalo v místě, kde shromáždění by právě sídlilo ... A tento soud bude zřízen podle toho, jak naše níže psané shromáždění anebo jeho většina usnese a rozhodne o počtu a kvalitě osob a řádů.” ...

dapnatissimas impuler
diebus paucissimis p̄m
p̄p̄iantas p̄nūcias
infinitas e p̄p̄anoz f
mōstria magna q̄ d
erūt . alia q̄ infinte
deus p̄p̄iantas quō sic q̄ te mox omis abscipō . quo sic absc

demq̄ teneri qui a
deinde q̄mplures
redigere . atq̄ pene
predam duand p̄lmas
ut ruezet dyposu
a p̄nūcia . d̄ r̄ranū

Citány jsou použity z novočeského překladu latinského textu, převzatého z publikace Václava Vaněčka, Všeobecná mírová organizace podle návrhu krále Jiřího z let 1462/1464, Praha 1964, novočeský překlad Jaromír Kincl. Stránku připravila Zuzana Pacinová.

VEŘEJNÁ SPRÁVA

ČTRNÁCTIDENÍK VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY | 18 | 2014

Kdo je nejlepší starosta či primátor?

Odborníci a umělci na Street for Art

Obecně prospěšné práce

Ochrana zeměpisného označení výrobků

Hravě využití prvky erbu na webu

Jiří z Poděbrad: diplomat, který předběhl dobu

**Král Jiří byl přirozený talent
pro politiku a řízení**

Eva Drašarová, ředitelka Národního archivu